

domme; fra Åbo spredtes senere Reformationen over Landet; 1640 indviedes med stor Pomp Universitetet, fra hvilket en Mængde berømte Navne ere udgaaede; kort sagt, Åbo havde under Sverigs Herredømme paa en værdig Maade sin Stilling som Finlands Hovedstad. Men har Slottet bestyret Staden, saa har det ogsaa ofte bragt Krigen Ulykker over denne, der desuden i Fredstider utrolig mange Gange er bleven hjemløst af den ene store Ildbrand efter den anden. Sidste Gang var 1827. Tirsdagen den 4de September Kl. 9 om Aftenen brød Ilden løs i en Gaard paa den høire Side af Laen, og snart stode de nærmeste Bygninger i Lue. Dog kunde man nok endnu have faaet Bugt med den, hvis der ikke omtrent Kl. 10 havde reist sig en forferdelig Storm. Nu begyndte Gnisterne at regne ned ogsaa paa den anden Side af Laen, og inden man saa sig om, havde Ilden overstredet denne Grændse; i et Dieblit var Alt et Hav af Flammer, som Ingen kunde tænke paa at slukke. Da Branden omtrent Kl. 11 naaede den ærværdige Domkirke, skal man have kunnet see den lige til Ny-Carlsby, over 60 Mile derfra. Først Onsdag Aften standfede dens videre Udbredelse, da der saa godt som intet Mere var at fortære. Overordentlige vare de lidte Tab; af Domkirken og Universitetet stode næsten kun Murene tilbage; men alle dette sidste rige Samlinger, hele Bibliotheket og en Masse privat Eiendom var ødelagt og mangfoldige Menninger bragte til Tiggerstaven. Ulykken vakte stor Medfølelse overalt og store Pengesummer bleve indsamlede (ogsaa her fra Danmark kom der Bidrag), saa at Byen snart igjen kunde reise sig af sin Aske. Den er nu meget vidtløftigt bygget, Husene ere for Størstedens af Træ og lave og Gaderne brede, lige og tildeels overordentlig lange. Det Gnefte, der endnu minder om det gamle Åbo, er, foruden Slottet, den forhenværende Universitetsbygning, som nu benyttes til forskjellige Embedslocaler, og fremfor Alt Domkirken, der har reist sig igjen maatte endnu smukkere end før. Blant de mange Berømtheder, hvis Been hvile her, er den mærkeligste Erik XIV's ædle og skønne Dronning Katharina Månsdatter († 1612).

Åbos Brand fuldstændigjorde, som i det foregaaende er berørt, Centralisationen i den nye Hovedstad, Helsingfors; imidlertid er den endnu en anseelig By med omtrent 17,000 Indbyggere og Finlands første Handelsstad.

Frederikslund paa Sjælland.

Et Par Mile nordost for Åsens i Østved Sogn ligger Herregaarden Frederikslund — omtrent midt i den Trekant, der dannes af Landsbyerne Naarup, Højbjerg og Nyrup, en af de skønne Egne, hvorpaa Sjælland er saa rig — næsten heelt omkranset af fine Skove, ret som om disse skulde værne om den. Mod Syd strækker Stoven sig ud mod Grændsen af Gaardens Enemærker; her ligger den fordums Skovfogedbolig, Lille Rønnemose kaldet, heelt romantisk i Udskanten af Stoven, tæt ved Byveien fra Kirkelandsbyen Kjøng. Den fremmede, som er naaet hertil, overrastes ikke lidet ved at see den lange Bei for sig, der i en Hjerdingvejs Udstrækning gaaer i en snorlige, nordlig Retning imod Gaardens Hovedbygning igjennem de smukke Vægefløve Kullestoven og Skannishave; naar den har naaet Gaardens Have i vestlig Retning, foinger den om og gaaer derpaa atter mod Nord igjennem Ladegaarden og til Landsbyen Nyrup. Umiddelbart Nord for Gaarden stæres denne Bei af Byveien imellem Landsbyerne Naarup og Højbjerg.

Frederikslund er opført i almindelig firkantet Form, saaledes at Stald- og Ladebygningerne danne de tre Sider, og Hovedbygningen den fjerde noget fremstulte Side; desuden ligger udenfor Gaarden flere Udbygninger og en nyere, smukt opført Gartnerbolig. Hovedbygningen er et anseeligt grundmuret Hus med to Stager og Kjelder; det tager sig især godt ud fra den østlige Facade, der med sin Balcon og Terrasse vender ud mod den smukke Park.

Efter „Danste Atlas“ hed Frederikslund tidligere Krængerup, og skal være bygget af Gabriel Knudsen Acheleie 1589. I Traps „topographiske Beskrivelse over Danmark“ nævnes blandt de senere Ciere Claus Daa, der ogsaa eiede Brahesholm og i Nyland Næs, det nuværende Lindenborg, og som blev stude paa sin frue Sophie Amalie Lindenovs Foranstaltning 1678. Efter hendes Død kjøbtes Krængerup af Geheimeraad Morten Skinkel til Søholm († 1691); senere gik alle tre Godser ved Arv over til hans Datterens Stiftamtmand Christian Stodfleth († 1750) og derefter til dennes Svigersøn Geheimeraad Grev Holdt, som folgte dem ved Auktion 1770. Iffe længe efter bleve de dog igjen forenede ved General Frederik Siegfried Rangau, den yngste Søn af Grev Chr. Rangau til Brahesborg, som ombyggede Krængerup og gav Gaarden dens nuhavende Navn. Senere gik de tre Godser samlede over til hans Søn, Kammerherre Grev Carl Frederik Rangau, og fra ham atter til hans ældste Broders Søn, der er den nuværende Eier.

Concerter og Musikforeninger i Kjøbenhavn paa Holbergs Tid.

(Af Ludvig Holbergs Epistler, udgivne med oplysende Anmærkninger af Chr. Bruun. Andet Bind. Ann. til Epistel 179.)

(Sluttet.)

II.

Det musikalske Selskabs Virksomhed i Aaret 1747 kjendtes noget bedre end i de foregaaende Aar. I Marts og April Maaned blev der givet en Række Passions-Dratorier af Scheibe, Braun og Telemann*. Den 6te April opførtes en af Selskabets Concertmester Iversen komponeret Cantate i Anledning af Kongens Fødselsfest, med alle tilstedeværende Høje Herrers og Dammers særdeles Bifald. Og „samme Dag behagede det Hans Kongel. Majestæt Aller-naadigst at forunde det Musikalske Societet Frihed til herefter at opføre deres Concerter paa det Kongel. Slot Charlottenborg“. Den 4de Mai begyndte Concerterne** her paa den store Sal, „de som agte at gaae paa Galleriet give 2 Mk. danska Person, indtil det bliver anderledes reguleret“. Lørdagen den 21de September opførtes saaledes den af Iversen til den kongelige Salvingsfest komponerede Musik. En væsentlig Grund til at Selskabet har ønsket at faae Lov til at benytte Salen paa Charlottenborg var vistnok den, at dets økonomiske Stilling ikke var heldig; thi fik man Salen frit paa det kongelige Slot, sparede mange Penge til Leie af Locale. I Januar 1747 læses en Bekjendtgørelse, som synes at tyde herpaa. Det omtales, at Societetets Lemmer bestaae alene af Liebhabere, Indtægten anvendes alene til at dække Omkostninger, Lemmerne anvende Tid og have mange Gange selv Penges Udgift. I det Publicum indbydes til at bivaane baade de ugentlige Concerter og de tilfældende Passions-Dratorier, udtales haab om, „at Publicum vil findes villig til at contribuere til et saadant Societets Conservation og Soutien, som det tillige kan blive en Bitt baade for Landet og Nationen“. Imidlertid gik Aaret ret godt, men det følgende Aar 1748 blev meget uheldigt. Mod Slutningen af 1747 vare Italienerne begyndte at give Operaer, og de fik netop Salen paa Charlottenborg overladt til dette Viemed. Følgen blev at det musikalske Selskab fortrængtes herfra. Selskabet var nu i stor Forlegenhed for at finde et passende Locale, og det indgav følgende Andragende til Universitetet, som navnlig er interessant, fordi man af det erfarer Navnene paa Membra ordinaria. (Conistoriums Copibog fra 1740—1748, S. 717—718):

Højædle og Velbaarne,
Højædle og Velbyrdige,
Højærværdige, Velædle og Velbyrdige Hrr.,
Vore Høifst- og Høitærede Herrer!

Da den store Sal paa det kongelige Slot Charlottenborg, som os af D. R. M. allern. er accorderet til at opføre vores Musicaliske Concerter paa, for nogen Tid siden, som den eneste og beqvemste Sal i Byen efter senere Kongl. allern. Godtfindende er bevilget Operisterne, saalænge de her forblive, for der at opføre deres Opera og vi altsaa for nærværende Tid befindne os forlegne for et beqvemt Sted, hvor vi kunde opføre de Passions Oratorier, som til forestaaende Faste-Tid deels af nye ere komponerede og tildeels som nye og her uopførte ere os communcerede, er hermed vores tjenstfyndmyge Begjering, at deres Velbyrdigheder behageligt vilde tillade os at opføre vore Passions-Oratorier paa det øverste Auditorio 2 Gange om Ugen, neml. Onsdag og Fredag Eftermiddage Kl. 5, da der paa den Tid ingen Lectiones publicæ blive holdne. For at vise nogen Slags Erkjendtlighed for denne Deres Concession og Høflighed offerere vi hermed vore Høitærede Herrer stedse fri Entrée for Dem og een Dame. Vi formode, at denne vores Begjering ikke vorder os aflaget, saa meget mindre, som D. G. Høifst- og Velbaarne Hr. Geh. Conf. Raad Holstein som Patronus Academiæ haver behaget at tilkjendegive os, at han ikke vilde være derimod, vi ogsaa formene, at deslige geistlige Musiqver i ingen Maade kan fornærme eller forringe Stedets Værdighed, allerhelst Musiqven fra al Tid og paa alle Steder har været regnet inter artes liberales, saa at vi ere forfikkrede, at alle Lærde Mænd have saa megen Consideration for denne Science, at de ikke umsee sig for at tilstaae, de forstaaer Noget deraf og finder Gout deri. Vi forblive etc.

Kjøbenhavn, d. 24de Febr. 1748.

G. Fursman. J. E. Iversen. F. G. Jørgensen. C. A. L. v. Waldow. Ehlers. M. G. G. Almer. L. Keerslöv. P. S. Holm. C. F. Fischer. W. Daue.

* Scheibe skrev et stort Antal Cantater, Dratorier og Stykker for Kammermusik. Hoppigt skrev han selv Texten til sine Compositioner. Han forfattede ogsaa Texten til et nationalt tydsk Syngestykke i fire Acter med Titlen: Thusaelda; det blev ikke sat i Musik. Han har større Anseelse som theoretisk og kritisk Musiker end som Componist. Carl Heinrich Graun, f. 1701, d. 1759, var bekiendt som Sanger, men navnlig som Componist, især af kirkelige Sager. Han var meget yndet af Frederik II af Preussen. — Georg Philip Telemann, f. 1681, d. 1767, fra 1721 Cantor ved Johannes Kirken i Hamborg, var en overordentlig frugtbar og i sin Tid meget anset Componist.

** Thura omtaler i Hafnia hodierna, 1749, S. 82, disse Concerter paa Charlottenborg; de bleve bragte, fortæller han, af mangfoldige Menninger af begge Kjøen med særdeles Fornøjelse.

Clausen. J. Holtmar. B. Grodtshilling. J. A. Scheibe. P. Fischer. C. Mørch. G. A. Stoll. Holger Jos. A. F. Drtmann. Jean Bornowsty*).

G. Mehlburg.

Conistorium gik ikke ind paa dette Andragende. Selskabet maatte atter søge til Bryggerens Laugshuus, hvor det i Fæsten fra Mandagen den 18de Marts hver Mandag og Fredag opførte Passions-Dratorier af Graun, Scheibe, Iversen osv. Men hermed indtraadte en Standsning i Selskabets Virksomhed. Det havde haft to Uanskeligheder at kæmpe imod, den ene var Pengemangel (sml. Holberg Epp. III, Nr. 188), den anden var Italienerne og den forskjellige musikalske Smag, som med dem blev Mode i Kjøbenhavn. (Sml. Holberg Epp. III, Nr. 288, IV, Nr. 373). Men Selskabet havde maatte begaaet en Feil ved at give altfor mange Concerter. Det gaaer i Almindelighed saaledes, at megen Musik, navnlig megen censartet Musik, løver Dret, som kræver Afvekling og noget Ny. Det musikalske Selskabs Tilhørfreds, som vist ikke har kunnet variere meget, synes at være bleven træt, Interessen for Concerterne aftog, og derfor gik det ogsaa gradvøist tilbage. Holberg selv antyder dette. Han siger i Epp. III**, Nr. 262: „Vi have her i Staden regulerede Musicaliske Concerter; paa samme Concerter sees gemeenlig ifkun saa Tilhørere det heele Aar igiennem, saa længe der ifkun spilles lystige Symphonier. Men udi Fæsten, naar den geistlige Concert forestilles, vrimler Salen af Menninger, sær af Fruentimmer. Dette haver jeg ikke mærket paa andre Stæder, end ikke udi den hellige Stad Rom“. Senere, Epp. IV, Nr. 373, fortæller han, at de italienske Spectacler have tildelfastet „voet Musicaliske Societet, hvilket var yndet og admireret faavel af fremmede, som af egne Landsmænd, og det ikke uden Marfag. Jeg fandt vidne, at den Musik, som der til Afsted blev forestillet sidste Uge, var saa prægtig og bevægelig, at jeg ingensteds paa mine Reiser haver hørt den bedre; og dog saa man fast ikke andre Tilhørere, end Skriverskarle, Sney-Piger og Stue-Piger: Thi de saa kaldne honete Folk bivaaned alle det Italienske Opera“. Under saadanne Forhold var det næsten en Selvfølge, at Selskabet maatte ophøre med sin Hovedvirksomhed.

Imidlertid standfede dog ikke Concerterne. Den 20de Januar 1749 lod Concertmester Iversen indrykke en Bekjendtgørelse i Aviserne med sit Navn under; den begynder saaledes: „Da det bekjendte danske Musicaliske Societet af adskillige Aarsager for en Tid cesserer med sine Ugentlige Concerter, haver jeg imidlertid efter endel Liebhaberes Forlangende foretaget mig med nogle af mine Scholarer, saavel som andre fornemme Music Elskeres godvillige Medhjælp at opføre Ugentlig en Concert paa Sr. Bergs store Sahl udi Læderstrædet... jeg tør næsten spaae, at man skal finde sig herpaa meere fornøjet end man venter“. Prisen var 2 Mk. i Salen, 1 Mk. paa Galleriet. Concerterne skulde gives hver Lørdag Aften Kl. 5½ og vare til Kl. 8. Iversen betragtede dette Foretagende næsten som en Fortsættelse af det musikalske Selskabs Virksomhed; thi han indbød i specie de Herrer, der havde Billetter fra Selskabet lydende paa Tiden fra 1ste October 1747 og 1ste Januar 1748, „da dem formodentlig skal fies fyldest for deres Prænumeration, som til Societetets almindelige Udgifter er bleven anvendt“. Det maa være lykkeligvis Iversen at danne et nyt Selskab eller at opløse det gamle; thi et Par Maaneder efter (den 31te Marts) læses Bekjendtgørelser i Aviserne om, at „Et Collegium Musicum opfører paa Skærtorsdag og Langfredag Aften fra Kl. 6 til 8, 2de Passions Dratorier af berømte Mestere“ i

* Fursman, bekiendt af sin franske Overtættelse af nogle af Holbergs Comedier, blev 1752 Højesterets-Advocat; 1755 blev han Advocatus regius i Bestindien; han døde i Kjøbenhavn. Iversen var Cantor ved Frue Kirke; han var Fader til den bekjendte Bogtrykker Iversen i Odense. Christian August Ludvig v. Waldow var Prem.-Lieutn. ved det hollandske gebovorne Infanteri-Regiment, 1756 fik han Capitains Charakter. Christian Gottlieb v. Almar blev Sprog-mester ved Søra Academi, senere Professor Philos. smst.; døde 1773. Lars Christoffer Keerslöv gik til Theatret; han døde 1770. Peder Hennichsen Holm, Capitain og Brygger, var Theatredirecteur fra 1751—55. Christian Frederik v. Fischer, Capitain-Lieutenant ved Prinds Frederiks Regiment, døde 1766. W. Henrik Daue, Lieutnant og Auditor ved det hollandske Infanteri-Regiment; Cancelliraad og Herredsfoged i Fros og Ralslöv Herred 1756. Johan Holtmar indgav den 1ste Mai 1747 en Ansøgning til Conistorium om at blive afslungeret Organisten ved Trinitatis Kirke, Spartier, med Expectance paa at blive hans Efterfølger. Han omtaler, at han er opgiaget som Membrum ordinarium i det oprettede Collegium musicum, at han i sit Aars Tid i Sr. Spartiers Forskjald har opvarret det nævnte Organistembede, og af Ranget paa Subsistence er næret sig ved privat Information i Musik. Spartier gav ham en meget rosende anbefaling. Han blev Organist ved Trinitatis Kirke og døde d. 2de April 1794, 80 Aar gammel. I det nye musikalske Selskabs Conventio n Kbh. 1768 nævnes han blandt Høres-Medlemmerne (de andre vare: Scheibe, J. Musted, Jacob v. Hedemann og Johannes Ewald). Bernhard Grodtshilling blev 1738 Chef for Søartilleri-Compagniet, 1749 Capitain. Johan Adolph Scheibe, f. i Leipzig 1708, d. 1776 i Kjøbenhavn, blev 1742 dansk Hof-Capellmester; 1749 forlod han Kjøbenhavn, men kom senere tilbage. Peder Fischer var Capitain-Lieutenant ved Norrebyhøje Infanteri-Regiment; Capitains Charakter 1756. Christian Mørch var ansat i Genele Postamtet; 1741 Kammer-Secretair, 1760 Revisor ved Postamtet. Drtmann var Hofvolden. — I den ovenfor nævnte Conventio fra 1768 nævnes blandt de concertierende Music Cantor G. Jørgensen og blandt de øvrige Med-Interessertere, en Bogholder Bornowsty, maatte de samme, som have understøttet Udsagningen til Conistorium.

** Trebie og fjerde Tome af Epistlerne udtom i ... arts 1750.